- *stħarriġ ta' egħmil amministrattiv-*

- *azzjoni miftuħa għal kull min għandu interess u mhux ristretta għal min kien parteċipi fil-proċess li wassal għall-egħmil amministrattiv impunjand*

"isir jaf jew seta' jsir jaf" ex-Art. 469A(3)) ma jfissirx li wieħed seta' jissupponi jew jobsor

- ir-rimedju alternattiv ex-Art. 469A(4) irid ikun permezz ta' Qorti jew Tribunal

FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMĦALLEF

ONOR. GRAZIO MERCIECA LL.D.

RikorsNru. 187/2017GM

Dragonara Gaming Limited (C-49848)

vs.

Is-Segretarju Permanenti tal-Ministeru responsabbli għall-finanzi;

Is-Segretarju Permanenti tal-Ministeru responsabbli għall-kompetittività;

L-Awtorità Maltija dwar il-Logħob;

L-Avukat Ġenerali;

U Il-Ministru responsabbli għall-finanzi u l-Ministru responsabbli għall-kompetittività għal kull interess li jista' jkollhom.

Seduta tal-5 ta' Diċembru 2019.

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors Ġuramentat ippreżentat mis-soċjeta` attriċi fit-28 ta' Frar 2017 li permezz tiegħu wara li esponiet illi:-

1. Dragonara Gaming Limited topera id-*Dragonara Casino.*

2. Skont il-Kapitolu 400 ("**l-Att**"), il-Ministru responsabbli għall-finanzi jista' joħroġ konċessjonijiet lil persuni sabiex jiftħu u jħaddmu każinò. Il-ħruġ ta' konċessjoni mill-Ministru ma teħlisx lill-konċessjonarju mill-ħtieġa ta' liċenzja mill-Awtorità Maltija dwar il-Logħob ("**l-Awtorita**") taħt l-istess Att.

3. Konċessjoni mhix bħal liċenzja. Mhux kull min irid konċessjoni tingħatalu, basta jissodisfa kriterji oġġettivi mfassla fil-liġi. Skont il-liġi, konċessjoni hi riżorsa limitata, tingħata biss wara kompetizzjoni, ikkunsidrata skont sejħa għal proposti. L-Awtorita` ma tistax toħroġ jew testendi liċenzja biex jiġi operat każinò jekk l-applikant ma għandux fil-pussess tiegħu konċessjoni valida biex jopera l-istess każinò.

Każinò Portomaso

4. Fis-sena 1998, operatur privat Tumas Gaming Limited[1] ingħata konċessjoni biex jopera każinò fin-*New Dolmen Hotel*, il-Qawra ("**il-Konċessjoni Oracle**").

5. Fis-sena 2006, il-Ministru responsabbli għall-finanzi biddel in-natura tal-Konċessjoni Oracle u ta' lill-operatur l-opportunita' li jopera żewġ każinos taħt konċessjoni waħda. Effettivament, il-Ministru"qasam" l-Konċessjoni Oracle f'żewġ konċessjonijiet b'mod li l-operatur issa seta'jopera l-kazinò fin-*New Dolmen Hotel* u ieħor f'San-Ġiljan bl-isem Każinò Portomaso.[2]

6. Minn informazzjoni disponibbli għall-pubbliku, il-konċessjoni li ngħatat fir-rigward tal-Każinò Portomaso skadiet fil-31 t'Awissu 2016.

---

[1] Fis-16 ta' April tal-2010 ir-Reġistru tal-Kumpaniji ġie notifikat b'tibdil fl-isem tal-kumpanija minn "Tomino Limited" għal "Tumas Gaming Limited".

[2] Dak li għamel il-Ministru dak iż-żmien kien illegali. Infatti kien illegali taħt żewġ aspetti. Fl-ewwel lok dak li għamel kien, in effett, jammonta għall-għoti ta' konċessjoni ġdida taħt il-kappa ta' "qasma" tal-konċessjoni oriġinali tal-Każinò Oracle. Fit-tieni lok kien jammonta għal estensjoni taż-żewġ konċessjonijiet għal għaxar snin. Dan kien, kif ser naraw, jammonta għall-għoti ta' żewġ konċessjonijiet ġodda, li t-tnejn ngħataw mingħajr proċess kompettitiv.

7. Ill-Ministru responsabbli għall-finanzi ma ħareġ ebda sejħa pubblika għal proposti għall-għoti ta' konċessjoni fir-rigward ta' l-operar ta' każino f'Malta minn Settembru 2016 'l quddiem. Madankollu, dan il-Każinò Portomaso m'għalaqx il-bibien fil-31 t'Awwissu 2016, u għadu qed jiġi operat mill-istess Tumas Gaming Limited (C22700). Ġie ikkonfermat, fil-frattemp, li l-liċenzja mogħtija mill-Awtorità ġiet estiża.

8. Infatti, kif jidher b'mod ċar fuq is-sit ta' l-Awtorità (ara "Dok A" tal-protest anness bħala "DGL Dok 1" li juri stampa tas-sit elettroniku in kwistjoni), illum il-ġurnata hemm erba' każinojiet li għandhom liċenzja mill-Awtorità u dawn huma *Casino Malta*, *Dragonara Casino*, *Oracle Casino* u *Portomaso Casino.*[3]

Aġir *Ultra Vires* u Illegali, da parti tal-intimati, jew min minnhom

9. Dan jista' jfisser biss li ingħatat konċessjoni ġdida jew ġiet estiża jew 'interpretata' bħala li għadha tgħodd dik li skadiet, f'kull każ mingħajr bażi legali, mingħajr ebda sejħa pubblika, u bil-moħbi, u għalhekk illegalment.

10. Jekk ingħatat estensjoni tal-konċessjoni fir-rigward tal-Każino` Portomaso jew konċessjoni ġdida, l-estenzjoni jew l-għoti mill-ġdid ta' konċessjoni mingħajr sejħa pubblika tmur kontra l-liġi u ma tiswiex.

[3] http://www.mga.org.mt/gaming-sectors/casinos/.

11. Skont il-liġi tal-Unjoni Ewropea, la darba tkun skadiet konċessjoni bħal ma hi l-konċessjoni in kwistjoni, l-awtoritajiet governattivi għandhom jagħmlu sejħa pubblika, miftuħa għal kulħadd, sabiex tingħata konċessjoni ġdida. Il-gvern ma jistgħax, b'mod unilaterali u b'mod mhux trasparenti u fil-moħbi, jestendi konċessjoni jew inkella jagħmel konċessjoni ġdida mal-istess operator tal-Każino` mingħajr tali sejħa. F'dan il-kuntest, konċessjoni biex jiġi operat Każino` jiġi definit fil-liġi ewropea bħala konċessjoni dwar servizzi.

12. Il-liġi tal-UE u l-ġurisprudenza tal-Qorti Ewropeja tal-Ġustizzja dwar l-għoti ta' konċessjonijiet jittrattaw estenzjoni ta' konċessjoni bl-istess mod li jitrattaw l-għoti ta' konċessjoni ġdida.

13. Issa m'hemmx dubbju li konċessjoni biex jiġi operat każinò hi konċessjoni f'dan is-sens u li tali konċessjoni għandha tingħata permezz ta' proċess kompetittiv skont kif titlob l-UE u l-każistika tal-Qorti Ewropea tal-Ġustizzja.

14. Konċessjonijiet illum huma regolati permezz tad-Direttiva 2014/23, liema Direttiva ġiet implementata permezz tar-Regolamenti dwar Kuntratti ta' Konċessjoni (Liġi Sussidjarja 174.10). Nonostante li dawn ir-Regolamenti ġew implementati wara l-estenzjoni jew l-għoti ta' konċessjoni ġdida, il-Qorti Ewropea tal-Ġustizzja anki qabel ma daħlet fis-seħħ id-Direttiva 2014/23 stqarret b'mod konsistenti li l-prinċipji tat-*Treaty on the*

Functioning of the European Union kienu applikabbli għall-konċessjonijiet.[4]

15. Jekk fil-fatt jirriżulta li ma kienx hemm estenzjoni tal-konċessjoni tal-Portomaso Casino, allura l-Awtorita` aġixxiet b'mod illegali u *ultra vires* meta tagħat liċenzja ġdida jew estendiet il-liċenzja ta' l-istess Portomaso Casino meta din ma kellhiex konċessjoni biex topera l-istess każinò.

16. Dragonara għandha, u dejjem uriet, interess li tipparteċipa f'kwalunkwe sejħa għal proposti għall-għoti ta' konċessjoni fir-rigward ta' ftuħ u operar ta' każinò f'Malta[5].

17. Fil-fatt Dragonara, fl-24 t' Awwissu 2016, bagħtet ittra lill-Ministru tal-Finanzi fejn infurmatu li l-konċessjoni tal-*Portomaso Casino* ma setgħetx tiġi estiża mingħajr proċess kompetittiv (kopja ta' din l-ittra hija annessa hawnhekk bħala "Dok B" tal-protest anness bħala "DGL Dok 1").

18. Din l-ittra ġiet injorata u l-konċessjoni tal-*Portomaso Casino* ġiet estiża illegalment jew 'interpretata' bħala li għadha tgħodd meta kienet diġa' skadiet, u dan mingħajr bażi legali, mingħajr sejħa pubblika u bil-moħbi.

---

[4] *TelaustriaVerlags Gmbh and Telefonadress GmbH v Telekom Austria AG* C-324/98 [2000] ECR 1–10745*, Conzorzio Aziende Metano (Coname) v Comune di Cingia de' Botti* C-231/03 [2005] ECR 1–7287 *u Parking Brixen GmbH v GemeindeBrixen and Stadtwerke Brixen AG* C-458/03 [2005] ECR 1–8612.

[5] Infatti, meta fil-31 ta' Lulju 2013 il-*Privatisation Unit* fi ħdan il-Ministeru għall-Ekonomija, Investiment u Intrapriżi Żgħar ħareġ sejħa għal proposti għall-għoti ta' konċessjoni fir-rigward ta' ftuħ u operar ta' casino f'Malta, Dragonara wriet l-interess tagħha li tingħata din il-konċessjoni billi tefgħet l-offerta tagħha. Fir-rigward ta' din is-sejħa, Dragonara ukoll issostni li l-awtoritajiet governattivi mxew bi ksur tal-liġi u fil-fatt fetħet proċeduri quddiem din il-Qorti permezz tar-rikors ġuramentat numru 1000/2015LM.

19. Dragonara ppreżentat protest fis-7 ta' Frar 2017 (kopja ta' liema huwa anness hawnhekk bħala "DGL Dok 1") iżda l-intimati baqgħu inadempjenti (sal-lum Dragonara għadha ma rċeviet l-ebda risposta) u għaldaqstant tkellha ssir din il-kawża.

Talbet lil din il-Qorti sabiex:

1. Tiddikjara li l-intimati, jew min minnhom, aġixxew b'mod *ultra vires* u/jewb'mod li jmur kontra l-liġi fir-rigward tal-għoti jew estenzjoni tal-konċessjoni lill-Tumas Gaming Limited (C22700) biex topera l-każino Portomaso u/jew l-estenzjoni tal-liċenzja rilevanti li tingħata mill-Awtorita` wara l-31 t'Awwissu 2016; u/jew

2. Tiddikjara li l-konċessjoni u/jew l-liċenzja (jew l-estensjoni jew l-effett kontinwat tagħhom) tal-*Portomaso Casino* huma nulli, invalidi u mingħajr ebda effett u għaldaqstant tordna t-tħassir u t-terminazzjoni immedjata tal-konċessjoni u/jew l-liċenzja in kwistjoni.

Rat id-degriet tagħha tal-25 ta' Mejju, 2017, li bih ordnat li qabel kull ħaġ'oħra ssir it-trattazzjoni u ġbir tal-provi tat-**tieni u t-tielet eċċezzjonijiet preliminari** tas-Segretarju Permanenti tal-Ministeru responsabbli għall-Finanzi, is-Segretarju Permanenti tal-Ministeru responsabbli għall-Kompetittivita`, l-Avukat Generali, il-Ministru responsabbli għall-finanzi u l-Ministru responsabbli għall-Kompetittivita` u ċioe' illi:

2. L-azzjoni hija *fuori termine* t-terminu perentorju stabbilit bl-Artikolu 469A tal-Kap. 12 u għalhekk din l-azzjoni għandha tiġi ddikjarata bħala tali;

3. Hemm nuqqas ta' interess ġuridiku tas-soċjeta` attriċi fl-azzjoni odjerna stante li qiegħdha titlob stħarriġ ġudizzjarju ta' deċiżjoni li tirrigwarda lil terzi

kif ukoll tal-**ewwel u t-tieni eċċezzjonijiet preliminari tal-Awtorita**` konvenuta li:

1. Din il-Qorti m'għandhiex tisma' u taqta' din il-kawża billi l-attriċi kellha rimedju ieħor li naqset li tinqeda bih. Fil-fatt fil-korrispondenza mal-Ministru tal-Finanzi tal-24 t'Awwissu 2016 tivvanta dritt taħt il-Liġi Ewropeja u tintima li sejra tagħmel notifika formali lill-Kummissjoni Ewropeja.

2. It-talba attriċi hija tardiva ai termini tal-Art. 469A Kap 12.

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat in-noti ta' sottomissjonijiet tal-avukati tal-partijiet dwar l-eċċezzjonijiet imsemmija;

Rat li waqt l-udjenza tat-3 t'Ottubru 2019 il-kawża ġiet imħollija għallum għas-sentenza dwar l-imsemmija eċċezzjonijiet;

Ikkunsidrat:

Illi bla dubbju ta' xejn, din il-kawża hija dwar l-impunjar ta' att amministrattiv taħt l-Artikolu 469A tal-Kapitolu 12, f'dan il-każ id-deċizjoni tal-għoti jew estenzjoni tal-konċessjoni lill-Tumas Gaming Limited (C22700) biex topera l-każino Portomaso u/jew l-estenzjoni tal-liċenzja rilevanti li tingħata mill-Awtorita` wara l-31 ta' Awwissu 2016. L-attriċi tilmenta mill-fatt illi meta skadiet il-konċessjoni ta' Portomaso fil-31 ta' Awwissu 2016, ma ingħatatx konċessjoni ġdida jew lanqas tiġdid u lanqas ma sar il-ħlas korrispettiv kif trid il-liġi. Dragonara tkompli targumenta li l-Gvern ma ħareġ l-ebda proċess kompetittiv biex jagħti konċessjoni ġdida u Tumas Limited tħalla jkompli jopera l-każino mingħjar ebda ħlas għal-tiġdid jew konċessjoni ġdida;

Il-fatti:

Illi l-ġrajjiet l-iktar importanti u ġuridikament rilevanti seħħew, b'mod kronoloġiku, kif ġej:-

01.09.1998 – **ingħatat konċessjoni**[6] lil Tomino Limited li llum il-ġuranta huwa Tumas Group sabiex ikun jista jopera l-Oracle Casino ġewwa Dolmen Hotel San Pawl il-Baħar għal-perjodu ta' għaxar snin u ċjoe' din il-konċessjoni kellha tiskadi fl-2008. Dan għal-hlas ta' LM400,000;

05.01.2006 – kien hemm tiġdid tal-**konċessjoni** li ingħatat fl-1998 għalkemm kienet għadha ma skaditx (kien baqa sentejn biex tiskadi) u dan għaliex Tomino Limited xtaqet li tinqasam fi tnejn.[7] Kif spjega Tonio Fenech li kien Segretarju Parlamentari fil-Ministeru tal-Finanzi dak iż-żmien, jgħid li din kienet konċessjoni waħda pero n-numru ta' imwejjed li seta jopera bħala każino seta jinqasam bejn żewġt postijiet u

[6] Dok MS a fol 102.
[7] Dok MS1 a fol 104.

ċjoe' Dolem Hotel u Portomaso. Ma żdiedux imwejjed tal-logħob iżda biss seta jalloka ċertu ammont ta' mwejjed f'post u ċertu ammont ieħor f'post ieħor.[8] Dan għal-ħlas ta' LM400,000 fuq id-Dolmen Hotel u LM200,000 fuq il-konċessjoni ta' Portomaso. Tomino Limited setgħet tkompli topera minn ġewwa New Dolmen Hotel b'effett mill-01.09.2008 u ċjoe'' mal-iskadenza tal-konċessjoni oriġinali u minn ġewwa Portomaso mid-data tal-pagament u ċjoe' mit-22 ta' Frar 2006 għal-perjodu ta' għaxar snin. Din il-konċessjoni maqsuma f'żewġt postijiet kienet kontrovesjali u saħansitra ġabuha fuq il-gazzetti[9];

23.02.2006 – l-Awtorita` tal-Logħob ħarġet **liċenzja** lil Tomino Limited sabiex tkun tista' topera ġewwa Portomaso Casino;

01.09.2011 – Skond Dokument JC2[10] il-liċenzja ta' Portomaso kienet tiskadi fit-22 ta' Frar 2016 li konsegwentament kellha tkun l-iskadenza awtomatika tal-konċessjoni. Iżda din il-liċenzja ġiet riveduta u nħarġet liċenzja oħra fl-1 ta' Settembru 2011.[11] Din il-liċenzja riveduta kienet tiskadi fil-31 ta' Awwissu 2016;

28.01.2016 – Dragonara rat ir-reklamar ta' *poker tournament*[12] kbir li kellu jsir f'Novembru 2016 fuq il-*website* ta' Portomaso Casinou għalhekk l-attriċi issuspettat li l-konċessjoni u l-liċenzja ta' Portomaso kienu se jiġu mġedda la darba kienu qed jippromvowu dan it-*tournament* li kien se jaħbat wara d-data tal-iskadenza;

Ġunju 2016 – l-attriċi iltaqgħet ma' Dr Joseph Cuschieri, ic-*chairman tal-Gaming Authority* ta' dak iż-żmien;

[8] Fol 250.
[9] Dok JS5 a fol 79-85.
[10] Fol 154
[11] Dok JC3 a fol.
[12] Dok JS1 a fol 86.

09.08.2016 – inħarġet liċenzja ġdida lil Tumas Gaming Limited għal Portomaso Casino għal-perjodu ta' għaxar snin effettiva minn 01.09.2016 sa 31.08.2026[13].

24.08.2016 – Dragonara bgħatet ittra lil Ministru tal-Finanzi u stqarret ċar u tond illi "*from information in the public domain – the split concession in respect of the Portomaso Casino and the Oracle Casino (the Concession) is due to expire on the 31 August 2016 (in respect of Portomaso*)"[14]. L-attriċi kienet taf bl-iskadenza għaliex skond ix-xhieda ta' Johann Schembri, il-*managing director* u *majority shareholder* ta' Dragonara, il-konċessjonijiet dak iż-żmien keinu jingħataw għal-għaxar snin u għalhekk setgħu jikkalkulaw meta kienet se tiskadi u apparti minn hekk il-liċenzja kienet tkun imwahhla fir-*reception* tal-każino fejn ikun jista' jaraha kulħadd u kien faċli li wieħed jivverifika meta se tiskadi;

1.09.2016 – L-attriċi saret taf bħala fatt illi l-konċessjoni ta' Dragonara ġiet imġedda għaliex il-każino baqa jopera wara d-data tal-iskadenza għalkemm ma rat l-ebda dokument ta' dan it-tiġdid u din lanqas tkun f'postijiet pubbliċi fejn wieħed jista' jaraha. Rigward il-liċenzja, din ma kinitx imwaħħla fir-*reception* ta' Portomaso Casino bħal ma kien hemm qabel. Apparti minn hekk hemm *website*[15] tal-awtorita illi fiha elenku ta' Casinos li huma liċenzjati u Portomaso kien mniżżel bħala wieħed minnhom. Iġifieri skond il-*website* tal-Awtorita` , **f'Jannar 2017**, Portomaso Casino kien imniżżel bħala Każino liċenzjat.

07.02.2017 – ġie intavolat protest ġudizzjarju minn naħa ta' Dragonara;

28.02.2017 – ġiet intavolata din il-kawża;

Illi l-konvenuti kollha jressqu eċċezzjoni komuni – dik tad-dekadenza; l-Awtorita` Maltija dwar il-Logħob ressqet ukoll l-eċċezzjoni dwar id-disponibilita` ta' rimedju

[13] Dok JC1 a fol 144.
[14] Dok B a fol 16.
[15] Dok A a fol 14 u 15.

alternattiv filwaqt li l-konvenuti l-oħrajn eċċepew in-nuqqas ta' interess ġuridiku. Għalhekk fis-sustanza huma tlieta l-eċċezzjonijiet li l-Qorti trid tiddeċiedi dwarhom f'dan l-istadju. Fl-ordni loġiko-ġuridiku, l-ewwel li trid tiġi ttrattata hija l-eċċezzjoni dwar l-interess ġuridiku, għaliex jekk l-attriċi m'għandhiex interess il-kawża tasal fit-tmiem tagħha u l-Qorti ma tkunx tista' tkompli tieħu konjizzjoni tal-każ u għalhekk lanqas tkun tista' titratta l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Jekk din l-eċċezzjoni ma tiġix milqugħa, it-tieni eċċezzjoni li għandha tiġi ttratta hija dik tad-dekadenza għaliex f'każ li tintlaqa' din l-eċċezzjoni, ikun superfluwu li l-Qorti tindaga dwar l-eċċezzjoni tar-rimedju alternattiv;

L-interess ġuridiku:

Illi l-kumpanija attriċi (aktar 'il quddiem imsejħa Dragonara) topera Każino. Illi sabiex jopera każino għandu bżonn kemm ta' liċenzja u kemm ta' konċessjoni. Tali konċessjoni tinħareġ mill-Ministeru għall-finanzi wara li jiġu sodisfatti kriterji mfassla fil-liġi u filfatt il-ħlas tagħha jitħallas lil tali Ministeru. Konċessjoni hija diffiċli sabiex tinħareġ anke minħabba li n-numru ta' każinos f'Malta huwa wieħed limitat. Min-naħa l-oħra, liċenzja toħroġ mill-Awtorita` Maltija tal-Logħob u filfatt il-ħlas tagħha jitħallas lil tali Awtorita` . Każino ma jistax ikollu liċenzja jew estenzjoni tagħha jekk qabel xejn ma jkollux fil-pussess tiegħu **konċessjoni valida**;

Illi l-Artikolu 469A (3) jistipula li "Kawża biex twaqqa' egħmil amministrattiv taħt is-subartikolu (1)(b) għandha ssir fi żmien sitt xhur minn meta **min ikollu interess** isir jaf jew seta' jsir, jaf, skont liema jiġi l-ewwel, b'dak l-egħmil amministrattiv";

Illi l-konvenuti kollha ħlief għall-Awtorita` Maltija dwar il-Logħob jargumentaw illi l-attriċi qed titlob stħarriġ ġudizzjarju ta' deċiżjoni li tirrigwarda lil terzi u għalhekk għandha nuqqas ta' nteress ġuridiku;

Illi l-kliem tal-artikolu suċċitat huwa ċar u jgħid illi jista' jipproċedi b'azzjoni bħal dik odjerna **kull min ikollu interess.** Dan il-kliem huwa ċar. Ma jagħmel l-ebda restrizzjoni għal xi kategorija ta' persuni li jistgħu jitolbu l-istħarriġ mill-organi ġudizzjarji ta' egħmil amministrattiv. Hija regola elementari li fejn fejn it-test leġislattiv huwa ċar, m'hemm lok għal ebda interpretazzjoni. Daqstant ieħor huwa paċifikament stabbilit li fejn il-leġislatur jistabbilixxi regola ġenerali, l-interpretu m'għandux jivvinta restrizzjonijiet għaliex jekk jagħmel hekk ma jkunx qiegħed jiċċara r-rieda tal-leġislatur imma jkun qiegħed joħnoqha u jbiddilha. Il-funzjoni tal-organi ġudizzjarji mhix dik li jagħtu l-interpretazzjoni soġġettiva tagħhom, jew il-veduti tagħhom dwar x'għandha tkun il-liġi imma li jistabbilixxu x'inhi n-norma rilevanti kif voluta minn organu ieħor separat – dak leġislattiv – u japplikawha għall-fattispeċje tal-każ partikolari li jkollhom quddiemhom. Għalhekk din il-Qorti ma tistax taċċetta l-propożizzjoni li kawża għal stħarriġ ġudizzjarju ta' egħmil amministrattiv tista' tiġi miftuħa biss minn dik il-persuna li fil-konfront tagħha l-awtorita` pubblika tat deċiżjoni;

Illi għalhekk dak li jrid jiġi stabbilit huwa jekk l-attriċi għandhiex interess fid-deċiżjoni dwar it-tiġdid tal-konċessjoni *de quo* irrispettivament mill-fatt li din saret fil-konfront ta' ħaddieħor u mhux fil-konfront tagħha u irrispettivament minn jekk kinitx parteċipi fil-proċess amministrattiv li wassal għal dik id-deċiżjoni;

Illi t-terminu **interess** ifisser, fil-kamp legali, dak li jintitola persuna li tipproteġi xi ġid li jkollha. Ġid fis-sens wiesa tal-kelma li jinkludi kemm ħwejjeġ materjali jew immaterjali kif ukoll ħtiġijiet umani oħrajn. Meta iktar minn persuna waħda tippretendi ġid li huwa skars, l-interessi tagħhom jidħlu f'konflitt; u huwa proprju

wieħed mill-funzjonijiet tad-dritt li jirriżolvi dan il-konflitt billi jistabbilixxi liema minn dawn l-interessi għandu jipprevali. Tali interess irid jiġi meqjus bħala rilevanti mill-ordinament ġuridiku u jikkostitwixxi l-oġġett ta' rapport ġuridiku. Mhux kull tip ta' interess jistħoqqlu l-ħarsien tal-ordinament, imma biss dawk li l-ordinament jidhirlu li għandu jħares, u allura jilħqu l-livell ta' sitwazzjoni ġuridika soġġettiva; l-oħrajn jibqgħu interess fil-fatt biss u, li l-ordinament ġuridiku ma jqishomx rilevanti inkella jqishom illeċiti;

Illi għal bosta snin il-Qrati tagħna fissru li l-elementi mehtiega biex isawru interess ta' l-attur f'kawza huma tlieta, u jigifieri li l-interess irid ikun guridiku, li l-interess irid ikun dirett u personali u li dak l-interess ikun attwali.[16] Biex tali interess ikun tutelat minn karattru ġuridiku, irid ikun iwassal għal riżultat ta' utilita' u vantaġġ għal min irid jeżerċita l-jedd[17] b'mod li jekk l-azzjoni ma tistax twassal biex tipproduċi tali riżultat għal min jibdiha, dik l-azzjoni ma tistax treġi[18]. Kien minħabba dan il-prinċipju li għadd ta' sentenzi ċaħdu l-jedd tal-azzjoni lil min ried jikseb b'sentenza biss dikjarazzjoni mingħajr oġġett materjali;

Illi biex wieħed jista' jingħad li għandu interess ġuridiku li jipproponi azzjoni, hemm bżonn li l-kawża li jipproponi tkun tista' tipproduċilu riżultat utli jew vantaġġjuż għalih.[19] L-interess ġuridiku jrid ikun reali u attwali u għandu jiskaturixxi minn vjolazzjoni jew theddida ta' vjolazzjoni ta' xi dritt li jappartjeni lill-attur u f'dan is-sens allura jrid ukoll ikun personali.[20] Għal dak li jirrigwarda l-aspett ta' l-attwalita` tal-interess f'attur, irid jintwera li dak l-interess jibqa' jseħħ matul il-ħajja kollha tal-azzjoni, u mhux biss fil-bidu tagħha, għaliex jekk dan l-interess jonqos, il-

[16] Emilio Persiano vs Il-Kummissarju talPulizija fil-kwalita` tiegħu bhala Ufficjal Principali ta' lImmigrazzjoni (P.A. (JRM) 18 ta' Jannar 2001.
[17] Ara App. Ċiv. 13.2.1953 fil-kawża fl-ismijiet Manche' vs Montebello (Kollez. Vol: XXXVII.i.56).
[18] Ara App. Ċiv. 8.6.1942 fil-kawża fl-ismijiet Cortis vs Bonello (Kollez. Vol: XXXI.i.218).
[19] Giulia Maria Millard vs George Said et noe deciza mill-Onorabbli Qorti ta' l-Appell Superjuri [LXXII-I-II-299].
[20] Alexander Eminyan vs John Mousu` pro et nomine Qorti ta' l-Appell Superjuri fit-28 ta' Frar, 1997.

konsegwenza hija li l-konvenut jiġi liberat mill-osservanza tal-ġudizzju;

Il-kawża tal-lum m'hijiex waħda ta' sura merament dikjaratorja, iżda, jekk kemm-il darba kellha tintlaqa', waħda integrativa, għaliex maħsuba biex tħassar l-egħmil amministativ u terġa' tqiegħed kollox għal li kien qabel ittieħdet id-deċiżjoni amministrativa attakkata. L-interess tal-attriċi huwa wieħed attwali, għaliex bid-deċiżjoni meħuda ntlaqtu l-interessi diretti tagħha. Dawn iċ-ċirkostanzi kollha jsaħħu l-fehma tal-Qorti li l-attriċi għanda interess ġuridiku tutelabbli biex tmexxi din il- kawża;

Illi mingħajr dubbju, l-attriċi ġiet milquta finanzjarjament kemm-il darba jirriżulta li t-tiġdid tal-konċessjoni ma sarx skont il-liġi u li b'konsegwenza ta' hekk l-attriċi tneħħitilha inġustament l-opportunita` li tikkonkorri hija wkoll. Il-Qorti tagħmilha ċara li m'hijiex qiegħda tgħaddi xi għamla ta' ġudizzju dwar il-mertu nnifsu. Il-punt ewlieni f'dan l-istadju huwa li min fetaħ din il-kawża jidher li kellu interess biżżejjed biex jagħmel dan u l-Qorti ma tħossx li għandha ċċaħħad lill-parti attriċi milli tinqeda bih biex tfittex ir-rimedju mitlub. Il-fatt li wieħed ikollu interess li jiftaħ kawża biex jipproteġi ħaġa li jippretendi li hija tiegħu ma jfissirx li fil-fatt għandu dritt għaliha;

Illi l-Qorti ma tħossx li għandha f'dan l-istadju tidħol, bħalma għamlet l-attriċi fin-nota ta' sottomissjonijiet tagħha, fil-mertu dwar jekk id-direttiva 2014/23/EU tapplikax għal dan l-egħmil amministrattiv partikolari inkella jekk japplikawx il-prinċipji ta' *direct effect* jew ta' *indirect effect* tad-dritt komunitarju. Il-possibilita` li jirriżulta, waqt eventwali smiegħ fil-mertu, li dawn jew xi waħda minnhom hi applikabbli huwa biżżejjed biex jiġi radikat l-interess ġuridiku. Kif ġja` ngħad, l-

interess ġuridiku huwa bbażat fuq pretensjoni ta' dritt, u mhux fuq l-aċċertament innifsu ta' tali dritt li jista' jirriżulta biss minn sentenza finali fil-mertu;

Dekadenza tal-azzjoni:

Illi kif diġa` ntqal, it-tieni eċċezzjoni li trid tiġi trattata hi dik li l-azzjoni ma setgħetx issir għaliex l-azzjoni hija tardiva għaliex skont l-artiklu 469 A tal-Kap 12 kawża ta' dan it-tip "għandha ssir fi żmien sitt xhur minn meta min ikollu interess **issir jaf jew seta' issir jaf**, skond liema jiġi l-ewwel, b'dak l-egħmil amminstrattiv";

L-attriċi ma kinitx taf, u lanqas setgħet tkun taf, li kien għaddej proċess ta' tiġdid tal-konċessjoni billi dan il-proċess kien wieħed magħluq. Għamlet assunzjoni li dan il-proċess kien għaddej jew li kien sejjer jgħaddi minħabba li Tumas irreklamat attivitajiet wara d-data tal-iskadenza tal-konċessjoni. Ma nġiebet l-ebda prova ta' kif u lanqas ta' meta nbeda l-proċess ta' tiġdid. Fi kwalunkwe każ ma seta' jkun hemm l-ebda ċertezza li l-proċess kien sejjer iwassal għat-tiġdid;

Illi minħabba s-suspetti li kellha, l-attriċi talbet laqgħa ma' Joseph Cuschieri, Chief Executive tal-Awtorita` u ġibditlu l-attenzjoni għas-suspetti tagħha. Cuschieri la kkonferma u lanqas innega li kien sejjer ikun hemm tiġdid. Kien għalhekk li kitbet lill-Ministru tal-Finanzi. Ma rċeviet l-ebda risposta;

Illi mhuwiex kontestat li l-attriċi kienet taf illi l-konċessjoni kienet se tiskadi fil-31 t'Awwissu 2016. Filfatt l-attriċi nnifisha stqarret illi hija kienet konsapevoli tad-data tal-iskadenza tal-konċessjoni. Li ma kinitx taf huwa jekk kinitx se tiġi mġedda u dan mingħajr ebda avviż jew sejħa pubblika. L-attriċi qatt ma saret taf illi tali konċessjoni ġiet imġedda. Hija assumiet li ġiet imġedda biss wara li l-Kasino baqa' miftuħ wara l-31 ta' Awwissu 2016, data tal-iskadenza preċedenti. Fetħet din il-kawża fit-28 ta'

Frar 2017 eżatt qabel għalaq it-terminu ta' sitt xhur. Huwa minnu li l-attriċi kellha għalfejn tissuspetta, u fil-fatt issuspettat, li l-konċessjoni kienet sejra tiġġedded wara l-egħluq tagħha. B'danakollu, dan is-suspett ġie kkonfermat, u seta' jiġi kkonfermat biss, wara l-31 ta' Awwissu 2016. Dan billi d-deċiżjoni tat-tiġdid, datata 9 t'Awwissu 2016, ma kinitx fid-dominju pubbliku. L-attriċi qatt ma setgħet tieħu passi fuq sempliċiment suspett. Il-liġi tirrikjedi li l-persuna li jkollha interess **issir taf** inkella **setgħet issir taf.** Huwa minnu li l-liġi ma tinħtieġx li l-parti interessata tirċievi tagħrif formali jew uffiċjali bil-miktub dwar id-deċiżjoni.[21] Min-naħa l-oħra, li tkun taf, jew messek tkun taf, ma jfissirx li jkollok suspett, xamma, inkella indizji, imqar jekk dawn ikunu qawwija. It-termini ta' dekadenza ta' dritt huma min-natura tagħhom odjużi u għandhom jiġu interpretati restrittivament. Hawnhekk il-Qorti lanqas qiegħdha tinterpreta d-disposizzjoni dekadenzjali restrittivament, imma biss skont it-tifsira naturali u ġeneralment aċċettata tal-kelma. Li kieku kellha tqis is-suspett bħala sinonimu mal-għarfien (ċjoe` li suppost tkun taf) ma tkunx qiegħdha sempliċiment tinterpreta l-kelma b'mod wiesa jew estensiv imma tkun qiegħdha tħallat il-ħass mal-qarabagħli u, agħar minn hekk, tabdika mill-podesta` lilha mogħtija mil-liġi biex tgħasses lill-eżekuttiv u tassikura li dan ma jaqbisx is-setgħat u limiti oħrajn imposti fuqu mil-liġi. Tkun ukoll qiegħda tippjanta xenarju Kafkesk dwar il-*punctum temporis* tal-bidu tad-dekorriment ta' terminu dekadenzjali pjuttost qasir. M'għandux ikun hemm dubbji bla bżonn maħluqa minn kriterji elastiċi u nebolużi dwar dan il-punt ta' tluq; altrimenti s-suġġett tad-dritt jitpoġġa fi stat ta'inċertezza li qajla hu konformi mas-saltna tad-dritt. Jekk huwa mistenni li l-injoranza tal-liġi mhix skuża, korrispondentement għandu jkun mistenni li l-liġi tkun ċara kemm jista' jkun;

[21] Dennis Tanti v Ministru għall-Iżvilupp Soċjali et. 27.06.2003, Prim'Awla, per Onor. Imħ. Geoffrey Valenzia

Rimedju alternattiv:

Ir-rimedju ta' stħarriġ amministrattiv huwa wieħed residwali. Skont Artiklu 469A(4), id-disposizzjonijiet ta' dak l-artikolu "ma għandhomx japplikaw meta l-mod ta' kontestazzjoni jew il-ksib ta' rimedju dwar xi att amministrattiv partikolari quddiem qorti jew tribunal jigi provdut dwaru f'xi liġi oħra". L-għan evidenti ta' din id-disposizzjoni mhuwiex, u m'għandux ikun, biex tiġi limitata s-setgħa tas-sindakar tal-organi ġudizzjarji fuq il-fergħa eżekuttiva, imma l-ewwel sabiex ir-rimedju jingħata minn fora speċjalizzati u allura iktar idonei li jipprovdi rimedju ta' dan it-tip, it-tieni biex tinħoloq ċerta ġerarkija sabiex il-Prim'Awla ma tiġix inondata b'kawżi ta' din ix-xorta u t-tielet huwa sabiex, fejn minkejja t-tribunali u qrati hekk maħluqa mil-leġislatur, xorta waħda ma jkunx jista' jingħata rimedju, inkella jekk ir-rimedju ma jkunx effettiv, allura jibqa' dejjem ir-rimedju ta' din l-azzjoni bħala garanzija aħħarija. Għalhekk meta jkun hemm xi liġi li tipprovdi rimedju quddiem qorti jew tribunal f'sitwazzjonijiet partikolari, ikun bil-wisq inkonguwu, anzi jkun abbuż, li jintuża' r-rimedju taħt tal-Art 469A. Naturalment, min-naħa l-oħra, m'għandux ikun hemm esklużjoni kif ġieb u laħaq tal-ġurisdizzjoni ta' din il-Qorti; l-esklużjoni tkun ġustifikata biss jekk il-Qorti tkun soddisfatta li, fil-prattika, persuna kellha rimedju effikaċi u xieraq disponibbli għaliha u li hija naqset li tirrikorri għalih bla raġuni tajba[22]. Jaqa' fuq il-parti li tallega li kien hemm rimedju ieħor disponibbli għall-persuna mġarrba biex tipprova kif imiss li tassew kien hemm rimedju effettiv u li l-persuna naqset bla raġuni tajba li tinqeda bih;

Illi l-Awtorita` fin-nota ta' sottomissjonijiet tagħha, tikkontendi li l-attriċi kellha rimedju taħt id-dritt Ewropew, tat li fl-ittra li bagħtet lill-Ministru tal-Finanzi fl-24 t'Awwissu 2016 wissietu li jekk kien sejjer joħroġ konċessjoni lil Tumas Gaming Limited, kienet sejra tinnotifika lill-Kummissjoni Ewropeja b'aġir illegali u abbużiv.

[22] App. Ċiv. 6.5.1998 fil-kawża fl-ismijiet Bunker Fuel Oil Company Ltd. vs Paul Gauċi et (mhix pubblikata) u App. Ċiv. 5.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet Cauchi vs Chairman Awtorita` tal-Ippjanar (Kollez. Vol: LXXXV.ii.943).

Il-Kummissjoni m'għandha l-ebda obbligu li tinvestiga wara li tirċievi lment minn persuna jew kumpannija aggravata; il-persuna jew kumpannija aggravati ma jipparteċipawx fl-investigazzjoni u lanqas ma jingħata l-ebda rimedju. Jekk il-proċeduri jkunu jinvolvu Stat Membru, il-Kummissjoni tinvestiga jekk ikunx sar ksur tal-liġijiet tal-Unjoni Ewropeja. Il-proċedura quddiemha mhix waħda ġudizzjarja, imma purament amministrattiva. Għalhekk ma jikkonkorrux l-elementi esklużjonarji voluti mill-Art. 469A(4) l-ewwel għax m'hemmx obbligu tas-smiegħ; it-tieni għaliex m'hemmx rimedju u t-tielet għaliex il-Kummissjoni Ewropeja la hi Qorti u lanqas Tribunal;

Illi għalhekk l-Awtorita` konvenuta naqset milli tipprova liema rimedju effettiv ieħor kien hemm għal-attriċi u taħt liema liġi jaqa';

Illi l-Qorti, fid-dawl ta' dan li ssemma aktar qabel, ssib li l-attriċi ma kellhiex l-aċċess għal dak ir-rimedju alternativ. Għalhekk, issib li ma tistax tilqa' din l-eċċezzjoni preliminari mqanqla minn mill-Awtorita` Maltija tal-Logħob;

Decide

Għaldaqstant, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi billi:

(1) tiċħad it-tieni u t-tielet eċċezzjoni preliminari tas-Segretarju Permanenti tal-Ministeru responsabbli għall-Finanzi, is-Segretarju Permanenti tal-Ministeru responsabbli għall-Kompetittivita`, l-Avukat Generali, il-Ministru responsabbli għall-finanzi u l-Ministru responsabbli għall-Kompetittivita`.

(2) Tiċħad l-ewwel u t-tieni eċċezzjoni preliminari tal-Awtorita` Maltija dwar il-Logħob.

Tordna t-tkomplija tas-smigħ tal-kawża.

Spejjeż riservati għad-deċiżjoni aħħarija.

Moqrija.

GRAZIO MERCIECA
IMĦALLEF